

tetorni, Väike-Maarja ja Viru-Nigula kirikuid, peatuda Tõrma hiiemäel, Kunda külas ja hiiemäel, Samma Tammealuse hiies, uudistada Toolse ordulinnust ja Pada linnamäge, imetleda Põhja-Eesti paeselt kaldapealselt merd ja Valaste juga, ning lõpuks tagasiteel Tartusse sõita läbi Peipsi-veersete vanausuliste külade Kolkja ja Kasepää.

Leedu sõbrad lahkusid Tartust 1. oktoobril pärast ringkäiku folkloristika osakonnas ja rahvaluulearhiivi hoidlates ning külaskäiku Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetooli. Huvasti jättes lepiti kokku, et kahe Balti riigi praegused soojadest sõprussuhetest võiks sugeneda koostöö mitmes vallas. Üks on kindel – üksteise tegemistel on igati kasulik silm peal hoida ning miks mitte pidada järgmine ühisseminar koos Läti Folkloori Arhiivi kolleegidega Riias.

Leedu-Eesti ühisseminari korraldas Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond, ürituse koduleht asub aadressil <http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/2008/eelt/>.

Piret Voolaid

Medica 2008: lood haigustest ja nende ravist

Viies rahvameditsiinialane seminar Medica toimus 21. oktoobril Ülenurmel Eesti Põllumajandusmuuseumis. Rohke osavõtt nii ettekandjate kui ka kuulajate osas tõendas, et lood haigustest ja nende ravist pakuvad inimestele tõsist huvi. See näitab ilmekalt, et tänapäeva ühiskonnal on õnnestunud vahendada inimestele müüti tervisest kui normaalsest seisundist ning haigustest kui normaalse olukorra ohustajatest. Nõnda on tervise hoidmisest, tervislikust eluviisist ja haiguste vastu võitlemisest saanud suhtluses üks olulisimaid teemasid. Lugusid haigustest ja nende ravist kuuleme raadiost hommikuses kohvilauas, loeme ajalehtedest ja ajakirjadest ning kohatame televisioonis ja internetis. Lood haigustest ja nende ravist on argielu lahutamatud kaaslased.

Et tegemist oli kultuuriuurijate korraldatud seminariga, tehti konkreetsetest haigustest juttu vähe. Eelkõige keskenduti haiguste representatsioonidele ja nende tähendusele erinevates kontekstides. Konverentsi avas Mare Kõiva, kes tutvustas kliinik.ee diabeetikute kogukonda ja funktsioone. Kultuuriloolane Eve Annuk rääkis tuberkuloosi surnud noore naisluuletaja, Ilmi Kolla kirjadest ja seal leiduvatest haiguse erinevatest tõlgendustest. Piret Paali ettekanne käsitles vähikontseptsiooni sotsiaalkultuurilist tähendust soome vähihaigete poolt kirja pandud haiguse lugudes. Nii ülalmainitud kui ka järgnenud ettekannete põhjal võib teha järelduse, et konkreetsest haigusest ja selle määratlemisest märksa olulisem on inimesele seisund, mida tõlgendatakse ebaharilikuna ja mis põhjustab kannatusi. Nimetatud kannatused ei ole ainult füüsilised, vaid mõjutavad ka inimeste hingeseisundit ja üldist elukvaliteeti. Selle tõttu on väga oluline leida väljund oma tunnete kirjeldamiseks.

Haiguse määratlemine ja selle kultuuriomane tõlgendamine sõltub ajast, olukor-
rast ja ühiskonnast. Kirjandusmuuseumi vanemteadur Kristi Salve kirjeldas oma
ettekandes, et vepslaste igapäevaelus on esmasteks haigusnähtusteks kumin peas ja
valu jäsemetes. Kuigi vepslasi on nimetatud metsarahvaks, otsivad nad abi eelkõige
koduapteegi tablettisegadusest ja toataimedest. Tervendavalt mõjub ka käik kohali-
ku velskri juurde. Airi Pekkola Helsingi ülikoolist tõi välja, et varem on rahvamedit-
siinis nii Eestis kui Soomes hambahaigusteks peetud vaid valu, põletikulisi reakt-
sioone ja mädakoldeid. Seetõttu on ka haiguste ravimisel kasutatud eelkõige neid
vahendeid, mis aitavad leevendada valu ja ravida põletikku. Ka Kristel Kivari otsis
ettekandes maa-alustest selgitusi küsimustele, mis on seotud teatud ajale, kohale ja
traditsioonile iseloomulike haigusnähtuste ja nende päritolu määratlemisega. Miks
tänapäeval ei mõju maapind inimestele otseselt haigust tekitavalt? Kas puudub kog-
emus või vajalik tähelepanuosutus? Kui arhiveeritud haigusteateid kasutades on
keerukas taastada haiguse määratlemisega seotud aspekte ja vastava seisundi sot-
siaalkultuurilist tähendust, siis Liina Paalese kurtust ja kõrvahaigusi käsitlev ette-
kanne näitas ilmekalt, et kurtide silmis tähendab kurtus sootuks muud kui kuuljate
meelest ning haigusena ehk ebanormaalse seisundina tõlgendavad kurtust eelkõige
mitte-kurdid.

Töö arhiivimaterjalidega ja tänapäevaste uurimisküsimuste esitamine paneb uuri-
ja sageli keerulisse olukorda. Ameerika juurtega folkloristi Frogi loitsude kasutamist
ja ravirituaali narratiivsust käsitlev ettekanne tõi esile, et varasem selektiivne ja
konteksti eirav kogumisviis raskendab olemasolevate materjalide tõlgendamist ja
mõistmist. Eesti etnootaani Raivo Kalle materjalid, mis pärinevad Eesti Rahva-
luule Arhiivi kogudest, on samuti sageli nimetud, värvitud ja lõhnatud, ning selleks, et
tuvastada, millise taimega on tegemist, tuleb uurijal kasutada ohtrasti kujutlusvõi-
met.

Nagu juba mainitud, on haigus mitte ainult füüsiline vaegus vaid ka meelesei-
sund. Ellen Pärna rahvusvahelise kartuliaasta auks peetud ettekanne tervislikust
kartulist oli väga sisukas ja kummutas mitmeid kartuliga seotud müüte. On üsna
usutav, et kui inimene sööb aastas 100–120 kilogrammi kartulit, siis on tal nii kõht
täis kui ka tuju hea, ning haigused püsivad võimalikult kaugel.

Renata Sõukandi ettekanne tutvustas, kuidas on rahvameditsiinis tuntud ravim-
taimi hakatud üha enam kasutama teena. Tassike teed ja usk ravimtaime tervista-
vasse mõjusse tagavad meelerahu ja hea tunde. Mikk Sarv pakkus kõigile osavõtjate-
le võimaluse turgutada oma keha, hinge ja vaimu. Šamaanitrummi kumina saatel
võisid kõik osalejad rännata meeltes korraks oma lemmikpuu juurde ja seal viivu
jooksul energiat koguda. Tammed, kased, kuused, männid ja teised armastatud puud
tulid mõttes seminarisaali, ja seminarist osavõtjad lipsasid teistele märkamatult
saalist välja. Parem hakkas.

Ettekannete viimases blokis käsitleti meditsiiniajaloo erinevaid faase Eestis.
Kaarina Rein esitles Rootsi päritolu teadlase Johannes Raicuse (ca 1580?–1631) uurin-
guid Tartu ümbruse pinnasest ja sealt levivatest haigustest ning kohalike vete kasu-
likkusest erinevate haiguste ravis. Viimase ametliku ettekande pidas kohtuarst Jaan
Käsmel, kes käsitles üht huvitavat ajajärku Eesti arstiteaduses. Eesti Vabariigi ise-
seisvumise järel tekkis arstide üleproduktioon: 1929. aastaks oli jõutud nii kaugele,
et iga 55 ruutkilomeetri peale oli üks arst, samal ajal tegutses meditsiini alal veel

hulgaliselt inimesi, kellel puudus selleks vajalik koolitus või litsents. Selleks, et olukorda kaardistada, viidi prof S. Talviku algatusel läbi küsitlus, milles koguti andmeid kohalike "ebaarstide tegevuse kohta". Tulemuseks oli, et Eestis tegutses 1929. aastal 338 isikut, kellel puudusid arsti volitused. Nii Kaarina Reinu kui ka Jaan Käsmeli ettekanne juhtisid tähelepanu sellele, et meditsiini ja rahvameditsiini tuleb käsitleda võrdlevalt, sest tegemist on paralleelselt arenenud nähtustega.

Seminaripäeva võttis kokku Mare Kõiva, kes tõdes, et viie aasta jooksul on Medica seminarides kuulnud väga palju erinevaid lugusid haigustest ja nende ravimisest. Nii korraldajate kui ka osalejate ühiseks sooviks on, et sellised rahvameditsiini, etnobaanikat, meditsiiniantropoloogiat ja meditsiiniajalugu käsitlevad koosviibimised jätkuksid ka edaspidi. Kõikide osalejate nimel suured tänud neile, kelle õlul oli seekordse seminari ettevalmistamine. Suur tänu ka kolleeg Ell Vahtramäele Eesti Põllumajandusmuuseumist, kes aitas rahvameditsiinihuvilistel taas kokku tulla ja pimedal sügisõhtul kaunis mõisahäärberis päeva jooksul käsitletud teemasid arutada. Rahalise toetuse eest tänane Eesti Kultuurkapitali.

Piret Paal

Konverents uurija- ja uurimiseetikast

Konverents "Pärimuslik ajalugu ja eetika" toimus 2008. aasta 3. ja 4. detsembril Helsingis, selle korraldas Soome ülikoole ja teadusasutusi ühendav pärimusliku ajaloo uurijate võrgustik (Muistitietotutkijoiden verkosto: <http://www.finlit.fi/tutkimus/fohn/>).

Läänemaailma pärimusliku ajaloo uurijad on eetikaküsimuste üle diskuteerinud juba alates 1960. aastatest, mil anti välja esimesed käsiraamatud ja juhendid. Algselt hõlmasid eetikaküsimused peaaesjalikult suulise materjali kogumist, analüüsi ja säilitamist, kuid dokumenteerimis- ja avaldamistehnoloogia arengu ning pärimusliku ajaloo meetodi levimisega on eetilised normatiivid mitte ainult mitmekesistunud, vaid ka komplitseerunud, mis on toonud endaga kaasa vajaduse jätkuvalt arutleda eetikateemadel: analüüsida praktikast tulenevaid uusi kogemusi, vaadata üle seni tehtu ja vaidlustada olemasolevaid seisukohti.

2008. aasta detsembrikuu algul kogunesid Helsingis Soome pärimusliku ajaloo uurijate võrgustiku korraldatud teisele rahvusvahelisele sümposionile pärimusliku ajaloo uurijad Soomest, Inglismaalt, Rootsist, Venemaalt, Poolast, Tšehhist ja Eestist, et diskuteerida pärimusliku ajaloo mitmekesiste praktiliste probleemide üle eetilise perspektiivist. Peaesinejad olid Robert Perks Briti raamatukogust (Konfidentsiaalsus, kontroll, nõusolek ja koostöö: eetikaküsimused pärimuslikus ajaloos) ja Arja Kuula Tampere ülikoolist (Kvalitatiivne uurimine ja andmete arhiveerimine